

EEN KORTE SCHETS VAN DE GESCHIEDENIS VAN NICKERIE

door drs R. Chander

Vooraf mijn dank aan Jozef Siwipersad en Prem Girjasing voor hun redactionele ondersteuning. Dit artikel is eerder gepubliceerd in het blad "DE BRUG" van Stichting Suriname Familie.

Inleiding

In deze bijdrage zal ik aan de hand van enkele bronnen een poging doen om de historische ontwikkeling van het district Nickerie te beschrijven. Een poging omdat het voor degenen die dit district kennen uit eigen ervaring of uit historische bronnen duidelijk zal zijn dat mijn bijdrage een summier en oppervlakkige is. Toch hoop ik met deze artikelen bij het grotere publiek meer belangstelling te wekken voor dit district. Ik kan met Heckers meegaan als deze zegt dat dit district een ruimere plaats verdient in de geschiedschrijving van Suriname. Al was het alleen maar om de economische betekenis van dit gebied voor Suriname in het verleden, het heden en vooral in de toekomst.

Nickerie is gezegend met het grootste vruchtbare gebied van Suriname. Tot de laatste herindeling van Suriname vielen de rijke bauxietlagen en uitgestrekte bosarealen ook in dit district. De machtige Corantijnrivier vormt de grens tussen dit district en het buurland Guyana. De relaties met dit land hebben door de geschiedenis heen een belangrijke betekenis gehad voor de ontwikkeling van dit gebied. In het noorden wordt de kust overspoeld door het water van de Atlantische Oceaan. Landverlies in het noordoostelijk deel dateert al uit de vorige eeuw. De strijd met het water is de Nickeriaan dan ook niet vreemd. In het westen wordt het district begrensd door Coronie en Saramacca, waarmee tot de jaren zestig van de twintigste eeuw geen wegverbinding bestond. De geïsoleerde ligging van dit gebied t.o.v. Paramaribo, het bestuurlijk en economische centrum, heeft duidelijk invloed gehad op het economisch en sociaal leven van dit district.

Prehistorie

Over de prehistorie is weinig bekend. Vondsten in het Sipaliwinigebied wijzen op bewoning door Indianen omstreeks het begin van onze jaartelling. Het aardewerk gevonden bij de Wonotobovallen dateert uit de eerste eeuwen van onze jaartelling en vertoont overeenkomsten met keramiek opgegraven in Venezuela, Trinidad en Guyana. Tussen de achtste en zestiende eeuw was er ook sprake van vestiging van de oorspronkelijke bewoners in de kuststrook. De woonterpen aangetroffen tussen Coronie en Wageningen, waarvan de Hertenrits de bekendste is, wijzen hierop. De Hertenrits ligt midden in een omvangrijk complex verhoogde akkerbedden van het langovale type, waarmee het verbonden was door een aantal korjaalpaden. Naast de landbouw moeten de Hertenrits-Indianen in hun onderhoud hebben voorzien door de visvangst, jacht en het verzamelen van weekdieren. Langs de Corantijnrivier komen op verschillende plaatsen ook rotstekeningen voor die tot op heden moeilijk te dateren zijn. Vermoedelijk hebben deze tekeningen voor de vroegere bewoners van dit gebied een religieus-ceremoniële of mythologische betekenis gehad.

Naamgeving

Over de naamgeving van dit gebied lopen de meningen uiteen. Zeer waarschijnlijk is de naam van oorsprong Indiaans. Volgens sommige schrijvers zou de naam afgeleid zijn van de naam van een noot en volgens anderen van een Indianenstam die in de omgeving van de Wayombo en de Coesewijne woonde. Aanvankelijk werd het gebied tussen de Coppename en Corantijn met de naam Nickerie of de Nieuwe Kolonie aangeduid. Met deze naamgeving werd dit gebied onderscheiden van het toen al meer dan twee eeuwen geëxploiteerde overige deel van Suriname, de Oude Kolonie (het gebied van de huidige districten Para, Brokopondo, Suriname, Wanica en Commewijne). Het omvangrijke gebied van Nickerie was nader verdeeld in het Opperdistrict Coronie en het Nederdistrict Nickerie. De tegenwoordige namen Coronie en Nickerie verkregen beide districten bij publicatie van 10 oktober 1851.

De komst van de Europeanen

De eerste vestigingspogingen van Europeanen dateren uit de 17e en 18e eeuw. Deze waren minder succesvol. In 1613 werd aan de Corantijn een nederzetting gevestigd van Europeanen die er tabak verbouwden. De bronnen vermelden niet wat er van deze eerste poging terecht is gekomen. In de tweede helft van de achttiende eeuw had zich een mulat uit

Grenada, een zekere Dietzel, gevestigd in Nickerie. Hij heeft later als posthouder gewerkt onder de Indianen aan de Maratakka. Pogingen van de Moravische broedergemeente om het Christendom te prediken onder de Indianen aan de Corantijnrivier, eerst te Ephraim en vijf jaar later in 1765 te Hoop, liepen na een korte periode van succes op een mislukking uit. De zendeling J.J.G. Fischer stichtte in het laatste plaatsje een kerk en een schooltje. Ook leerde hij de Indianen landbouw en verschillende ambachten. Fischer werd in 1798 door gouverneur Frederici de kolonie uitgezet omdat hij enkele gestrande Engelsen geholpen zou hebben. In 1806 werden de gebouwen in de as gelegd.

De slaventijd. Opkomst en verval van de plantagecultuur

Onder gouverneur J.F. de Frederici (1790-1802) werd begonnen met de cultivering van dit district. De eerste twee plantages, Paradise en Plaisance, werden zelfs in zijn opdracht aangelegd. De bewerking van de gronden gebeurde door weggelopen slaven uit Berbice die in Nickerie opgevangen werden door Indianen, waarschijnlijk in opdracht van Dietzel die ook belast was met het beheer van de plantages. Al spoedig verloor Frederici zijn belangstelling voor dit district en wilde hij zelfs een melaatsenkolonie stichten aan de Nickerierivier. De bestaande leproserie te Voorzorg vormde een gevaar voor de toenemende bevolking in het district Saramacca. Het Hof van Bestuur besliste anders en de nieuwe leprakolonie Batavia kwam aan de Copenamerivier. Frederici, eigenaar van meerdere plantages in de Oude Kolonie, verkocht zijn plantages in Nickerie aan een zekere John Stuart die met een aantal slaven van uit Grenada naar Nickerie was gekomen. Deze zelfde Stuart was de stichter van de later zo bloeiende plantage Diamond. In de jaren dat Suriname Engels bezit was, van 1799 tot 1802 en van 1804 tot 1816, kwamen veel Engelsen naar Nickerie. Het waren voornamelijk planters afkomstig uit het buurland Guyana en van de eilanden in het Caraïbisch gebied. In 1800 vestigden zich enkele planters afkomstig uit Grenada aan de monding van de Nickerierivier. Het jaar daarop kwam de planter J. de Veer Tijndal met 100 slaven uit Berbice. Dit jongste in productie gebrachte deel van de kolonie ontwikkelde zich in de eerste decennia van de negentiende eeuw tot een belangrijk economisch gebied. Deze vooruitgang zou deels toe te schrijven zijn aan de Nickeriaanse planters van Engelse en Schotse afkomst. Zij onderhielden goede betrekkingen met de Engelse koloniën in de regio en met Engeland en hadden door hun contacten makkelijker toegang tot het Engelse kapitaal en de Engelse markt.

Heckers wijst ook op andere oorzaken, met name op de verschillen met de Oude Kolonie. In de Oude Kolonie was er sprake van absentisme, te dure produktietechnieken en hogere produktiekosten. De Nickeriaanse planter leidde zelf zijn bedrijf en leefde een soberder leven met weinig huisslaven. Door de nieuwe grond, voldoende aanbod van slaven in de jaren voor het verbod op de slavenhandel in 1808, goede verschepingsmogelijkheden en betere benutting van de slaven kon hij winstgeverder produceren. Dit alles wekte de afgunst van planters in het oude deel van de kolonie en men vreesde zelfs dat de bestuurszetel naar Nickerie zou worden verplaatst. De economische betekenis van Nickerie was de Engelsen niet ontgaan. Vlak voor het einde van de Napoleontische oorlogen werd in 1813, door de gouverneur van Demerara, Gordon, een voorstel gedaan om Nickerie bij Demerara te voegen. Dit voorstel werd ondersteund door de Engelse planters in Nickerie en Berbice. Bonham gouverneur van Suriname van 1811-1816, adviseerde de Britse regering hiervan af te zien.

Toen Suriname in 1816 weer onder Nederlands bestuur kwam, verzochten de planters in Nickerie om een aparte regeling op het gebied van handel en scheepvaart. Dit verzoek werd ondersteund met de volgende argumenten. Zij waren financiële verplichtingen aangegaan met personen in Londen, Liverpool en Glasgow. Vanwege de afstand tot Paramaribo waren zij altijd gedwongen geweest handel te drijven met Demerara, Berbice en de Engelse eilanden in het Caraïbisch gebied. En bovendien voelden zij zich verlaten en eenzaam onder het Nederlands bewind. De Nederlandse regering kon dit voorrecht aan de Nickeriaanse planters moeilijk weigeren omdat Nederlandse planters in Demerara, Essequibo en Berbice gelijksoortige privileges hadden gekregen van de Britse regering. Door deze regeling konden de Nickeriaanse planters vrij handel drijven met de omringende Engelse gebieden en met Engeland. Deze aparte status vervreemde Nickerie van de rest van Suriname en versterkte de naijver van de kolonisten in de Oude kolonie. Het duurde dan ook niet lang of deze positie werd onder druk van de planters uit de Oude kolonie en het bestuur in Suriname door de Nederlandse regering in 1820 ongedaan gemaakt.

Het district telde bij de teruggave van de kolonie aan Nederland in 1816, 6 koffie- en 14 katoenplantages. Het aantal slaven bedroeg 1528. De economische betekenis van dit district nam in de jaren 20 en 30 toe. Hier resideerden enkele van de grootste en rijkste planters van Suriname. Naast de eerder genoemde namen kunnen die van James Balfour, eigenaar van Waterloo, en A. Dessé hieraan toegevoegd worden. De eerste was eigenaar van 700 en de laatste van 500 slaven. Nickerie werd een belangrijke katoen, suiker en koffieproducent. Ook de houtkap was een belangrijk bestaansmiddel. In 1825 telde dit district 27 plantages waarop ongeveer 2000 slaven werkten. Als wij de verschillende schrijvers mogen geloven was er in Nickerie sprake van een uitzonderlijke bloei. Tot het midden van de negentiende eeuw verkeerde Nickerie in "onvergelijkbaar weelderige bloei" en sprak men zelfs van "het Surinaamsch Paradijs". De Nederlandse staatsman Karel van Hoogendorp schreef in 1820 dat gouverneur Vaillant op bezoek in Nickerie zeer onder de indruk was van de welvaart en de toestand van de slaven op de plantages. Door aandoeningen overmand zou

hij uitgeroepen hebben. *"Deze kolonie moet niet Nickerie, maar Nieuw Nederland genoemd worden"*. Baron Van Heeckeren, de latere gouverneur-generaal, zegt over Nickerie: *"De bloeiende katoenvelden, die ene vlakke ruimte van enige uren omstreeks innemen stellen ene treffende schilderij daar welke den reizenden vreemdeling bij zijn aankomst in verrukking brengt. Door deze katoenvelden lopen wegen van veertig voeten breedte, wel aangelegd en in den besten staat. Men waant zich in Holland te zijn, als men dit district doorrijdt of zijne vrienden en burens gaat bezoeken. In het oude deel der Kolonie is niets van dien aard, dat daarmede vergeleken kan worden, te vinden"*.

Tegenslagen bleven het district ook niet bespaard. De hoofdplaats, de Punt, aangekleefd aan de rechteroever van de Nickerierivier dichtbij de monding, was in de jaren dertig uitgegroeid tot een aardig dorp. Baron Van Heeckeren geeft de volgende impressie van de Punt: *"Uit zee komende vertoont zich aan de punt een zeer schilderachtig gezicht. De hier en daar verspreide huizen, waaronder enige van aanzien, doen onwillekeurig de gedachte aan ene nieuwe schepping oprijzen, die in deze weelderige hemelsstreek ongetwijfeld moet gelukken"*.

Dit plaatsje kreeg omstreeks 1850 de naam van Nieuw-Rotterdam. Vanaf 1859 begon de kust sterk af te spoelen. Door deze afslag moest de plaats worden overgebracht naar de iets meer naar binnen gelegen en tot vestiging ingepolderde "Nieuwe Wijk". Het mocht niet baten. De golven bleven hun verwoestende werk doen en geld voor een dijk werd door de Nederlandse regering geweigerd. In de jaren 70 besloot het bestuur de hoofdplaats over te brengen naar de linkeroever tussen de plantages Waterloo en Margarethenburg. In 1879 kwam men klaar met de aanleg en kreeg het plaatsje de naam van Nieuw Nickerie. Ook kreeg men te kampen met tegenslagen in de katoencultuur. Na 1825 begon de katoenprijs te dalen en werden de direct aan zee grenzende plantages met overstroming bedreigd. De laatste katoenplantage Good Intent werd in 1858 door de zee weggespoeld. De afschaffing van de slavernij in Guyana in 1833 deed zich ook voelen in dit district. Er werden maatregelen getroffen om de wegloop van slaven tot een minimum te beperken. Ondanks deze maatregelen werd er regelmatig melding gemaakt van wegloop van kleine aantallen slaven. Van ernstige vormen van verzet en grootscheepse georganiseerde vluchtpogingen wordt sporadisch melding gemaakt. Een verklaring hiervoor kan liggen in de betere behandeling van slaven die uit de Engelse gebieden kwamen, de natuurlijke barrière van zwampen en de houding van de Indianen. Deze werden door beloningen aangemoedigd om weggelopen slaven gevangen te nemen en terug te brengen. Het verlies aan de rechteroever werd goed gemaakt door aanleg van nieuwe plantages aan de linkeroever. De aanplant van cacao werd uitgebreid en er werden nieuwe suikerplantages aangelegd. In 1858 telde Nickerie 5 suikerplantages, nl. Waterloo, Nursery, Hazard, Paradise en Hamptoncourt. Deze plantages behoorden tot de meest ontwikkelde in Suriname. In 1858 hadden Waterloo en Hazard al vacuumpans en centrifugalen. Deze investeringen duiden op een goed investeringsklimaat in dit district in tegenstelling tot de rest van Suriname.

Nickerie had vergeleken met de rest van het land minder te lijden onder het tekort aan arbeiders. Vrije arbeiders uit het buurland waar de slavernij in 1833 was afgeschaft konden in loondienst treden bij werkgevers in Nickerie. Ook in de jaren na het staatstoezicht (1863-1873) waren er voldoende arbeidskrachten in Nickerie. De geïsoleerde ligging van Nickerie belemmerde dat de vrijverklaarden naar Paramaribo trokken. Bovendien was het loonpeil in Nickerie gunstiger dan in de rest van het land. In de jaren 70 verdienden de Nickeriaanse arbeiders 80 cent per dag. Ter vergelijking: de loonarbeiders elders in het land moesten het met 60 cent doen. Vele arbeiders trokken dan ook naar Nickerie. Een ander belangrijk element dat Nickerie aantrekkelijk maakte voor de investeerders en de vestiging van ex-slaven en later de ex-migranten was de aanwezigheid van voldoende nieuw land. Nickerie bleef dan ook na de slavenemancipatie (1863) bloeien. De belangrijkste producten waren in die tijd suiker, koffie en cacao, grote hoeveelheden bananen, aardvruchten en koren. Heckers vermeldt dat in dit district reeds in de jaren zestig van de vorige eeuw rijst werd verbouwd. Met nog geen 1/8 deel van de bevolking van Suriname leverde dit district toen 1/5 van de totale productie van suiker, ruim 2/5 van de rum en 1/10 van de cacao. In 1865 werden ruim 90 schepen van gemiddeld 4100 ton in en uitgeklaard. In de jaren 80 zien wij in Nickerie de opkomst van kleine boerenbedrijven, eerst langs de rivieroever en later niet ver van de plantages. Blijkbaar was het voor ex-slaven in dit district makkelijker om aan grond te komen dan in andere delen van het land. In de officiële stukken wordt er zeer lovend geschreven over de kleine boeren in Nickerie.

In de jaren negentig van de 19e eeuw breekt er een aantal moeilijke jaren aan voor dit district. Zware regens veroorzaakten veel schade en een malaria-epidemie die 4 jaren duurde maakte veel slachtoffers. Deze periode werd gevolgd door een felle en aanhoudende droogte in de jaren 1896, 1897 en 1899 van de vorige eeuw. In deze periode werden drie van de vijf suikerplantages mede door concurrentie op de wereldmarkt en verouderde productiewijzen opgeheven.

Balata: een tijdelijke uitkomst

Gelukkig kwam er in deze tijd een nieuwe bedrijfstak tot ontwikkeling, de balata-exploitatie. In 1889 kreeg de Guyanese maatschappij Garnett en Winter een uitgestrekt gebied in het district als exploitatieterrin aangewezen. Nickerie werd een belangrijke balata-producent. De balata-industrie had belangrijke gevolgen voor het district. De vele

toeleveringsbedrijven en de toename van de geldcirculatie zorgden voor meer bedrijvigheid. In 1902 waren in Nickerie 1300 balata-arbeiders waarvan een belangrijk deel afkomstig was uit de Engelse gebieden in de regio. In 1910 waren er zelfs 2600 balata-bleeders in Nickerie werkzaam. De betrekkelijk hoge lonen in deze sector hadden invloed op de arbeidsmarkt in het district. Veel arbeiders trokken weg en kleine boeren verwaarloosden hun perceeltjes. De aantasting van de cacao-cultuur rond de eeuwwisseling door de cacao-ziekte (krulloten) had ook een demotiverende werking. Een deel van dit verlies aan arbeidskrachten werd goedgeemaakt door de komst van de Aziatische migranten. Deze mochten ook na hun contracttijd niet werken in de balata-sector. Hun aantal nam van 1900 tot 1906 toe van 426 tot 1033. Van de totale plantagebevolking maakten de migranten in het laatste jaar het grootste deel uit. Een belangrijk neveneffect van de rijsthandel. De arbeiders in de balata-industrie waren voor hun lang verblijf in het bos aangewezen op de meer houdbare rijst in plaats van bananen en andere aardvruchten. Balata werd gebruikt als materiaal voor drijfriemen, transportbanden en vooral als isolatiemateriaal voor onderzeese telegraafkabels. Door de ontwikkeling van o.a. de radiotelegrafie nam de vraag naar dit product af en daalden de prijzen op de wereldmarkt. Daardoor verminderde de werkgelegenheid in deze sector. De exportwaarde van balata liep van 4.1 miljoen in 1913 terug naar f 1.3 miljoen in 1932. Deze teruggang had natuurlijk gevolgen voor het district Nickerie. Veel van de Creoolse arbeiders, die goed geld verdienden in de balata-sector, kwamen zonder werk te zitten. Voor de bedrijvigheid in Nieuw Nickerie, het centrum van waaruit de expedities vertrokken en waar de lonen werden uitbetaald, betekende dit ook een gevoelige klap. De krullotenziekte in de cacao-cultuur rond de eeuwwisseling trof vooral de Creoolse kleinlandbouwers in dit district. Gelukkig was er naast deze achteruitgang ook een gunstige ontwikkeling op gang gekomen in de agrarische sector die het gezicht zou gaan bepalen voor dit deel van Suriname. De hoeveelheid vruchtbare grond, de infrastructuur in de negentiende eeuw, goede marktcondities, de demografische ontwikkeling en het in die tijd gevoerde overheidsbeleid waren gunstige voorwaarden voor de verdere ontwikkeling van de rijstcultuur in dit district.

De opkomst van de rijstcultuur en de polders

In de jaren na de eeuwwisseling legden steeds meer boeren zich toe op de rijstbouw. Dit werd ook sterk gestimuleerd door de overheid omdat deze vooral na de achteruitgang van de plantage-economie, de vestiging van kleine boeren om sociaal economische redenen stimuleerde. Aanleg van polders geschiedde in samenwerking en met steun van het bestuur. De commissarissen en voormannen uit de eigen gemeenschap speelden bij deze ontwikkeling een belangrijke rol. Bekend is commissaris Boonacker naar wie een polder is vernoemd. Van hem wordt gezegd dat hij woekerde met de bescheiden middelen om de rijstcultuur tot bloei te brengen. Deze gezagsdragers wisten de boeren in deze periode tot coöperatieve samenwerking te brengen bij de aanleg van de polders.

Het kenmerkende van dit systeem was dat de boeren verplicht waren een aantal onderhoudswerkzaamheden te verrichten en dat zij op den duur, als zij hun financiële verplichtingen naar behoren waren nagekomen, het land in eigendom konden verkrijgen. Dit vooruitzicht gold niet voor de boeren op de vestigingsplaatsen Paradise en Nieuw Waldeck die respectievelijk in 1898 en 1903 opengesteld werden.

Hier kregen de boeren het perceel in huur. Het was voor deze boeren moeilijker om een lening te sluiten en bovendien betaalden zij hogere huren voor het land op de vestigingsplaatsen dan daarbuiten. Op deze twee vestigingsplaatsen werden vooral drooggewassen geteeld. Omdat de Javanen en Hindostanen van de koloniale overheid niet in de balata en goudsector mochten werken, werd de rijstbouw ook voor een belangrijk deel etnisch bepaald.

De rijstverbouw in dit district dateert van de slaventijd, maar het waren de vooral de ex-contractarbeiders die deze sector in de twintigste eeuw gingen domineren. Tijdens de Eerste wereldoorlog verminderde de aanvoer van levensmiddelen. Om de ontstane schaarste aan voedingsmiddelen op te vangen werd de productie van bepaalde gewassen door de overheid gestimuleerd. De rijstboeren profiteerden van deze toegenomen vraag en wisten goede prijzen te bedingen op de lokale markt. De door de oorlogssituatie toegenomen vraag naar rijst en de groeiende bevolking die steeds meer rijst consumeerde, waren belangrijke redenen voor de boeren om nieuwe landerijen te ontginnen of bestaande percelen om te ploegen tot akkers waarop rijst verbouwd kon worden. De behoefte aan grond nam sterk toe. Met behulp van de overheid werden nieuwe rijstpolders aangelegd. De aanleg van de van Drimmelpolder (1914) en de Corantijnpolder (1919) betekenden een belangrijke uitbreiding van het landbouwareaal. De eerste polder is vernoemd naar C. van Drimmelen, commissaris van district Nickerie (1890-1896 en 1897-1905) en Agent-Generaal van (1905-1921).

In 1920 werd de Henarpolder door een 20-tal arbeiders in cultuur gebracht. Henar was opzichter over de vestigingsplaats Paradise en had zich verdienstelijk gemaakt bij de aanleg van de Sawmillkreek en Boonackerpolder. In de jaren 30 begon de mechanisering van de landbouw. De boeren gingen met steun van het gouvernement over op het gebruik van ploegen. Voordien werd het land bewerkt met houwens en tjap. Het gebruik van de ploeg verliep traag omdat er onvoldoende ploegossen waren. In 1938 telde het district 138 ossen. Naast deze ossen hielden de boeren ook koeien die behalve voor de melk ook gebruikt werden bij ploegen, eggen, dorsen en transport. Het bestuur probeerde

door verlichting, demonstraties van nieuwe technieken en het verlenen van kredieten de landbouw op een hoger peil te brengen. Behalve met overheidssteun werd de aankoop van nieuw land, trekdieren, bouw van opslagschuren en uitbreiding van eigen areaal gefinancierd uit eigen besparingen en kredieten. Die werden verkregen via de boerenleenbanken en of bij plaatselijke geldschieters. De rente die deze laatste groep berekende was uiteraard veel hoger.

Het waren vooral Hindostanen die de rijstteelt en de daaraan verwante sectoren domineerden. Het succes van deze groep in de rijstsector kan deels toegeschreven worden aan de volksaard van deze groep en deels aan invloeden van buiten. Tot de eerste groep rekt Gowricharan (*Economische Transformatie en de Staat*) zaken als het aantal gezinsleden dat meehielp in het rijstbedrijf, een laag consumptieniveau, en op rendement georiënteerde waarden. Tot de externe factoren rekt hij o.a. de rol van de staat bij gronduitgifte, het geven van landbouwvoorlichting, bevordering van de veestapel, introductie van mechanische hulpmiddelen en het ter beschikking stellen van kredieten.

In de jaren veertig ontstonden er duidelijke verschillen onder de boeren. Dit was vooral te zien aan de huizen en winkels. De lemen hutjes met rieten daken maakten plaats voor houten huizen, soms van meerdere verdiepingen. Een aantal boeren was reeds opgeklommen tot eigenaar van winkels en rijstpelmolens. Nickerie telde in 1936 vijftientig rijstpelmolens. In 1949 was dat aantal verdubbeld. Deze winkelier en pelmoleneigenaars speelden in de lokale economie een belangrijke rol.

Schaalvergroting en mechanisering

In de jaren veertig ontstond er een sterke schaalvergroting in de rijstsector. Dit was het gevolg van de verbeterde infrastructuur, de toegenomen investeringen, betere afzetmogelijkheden en gebruik van machines.

In 1933 kreeg het ingenieursbureau H.N. van Dijk de opdracht om te experimenteren met machines in de rijstteelt. Vanaf 1938 werden in samenwerking met de landbouwvoorlichtingsdienst demonstraties gegeven van mechanische landbouw. De Hindoestaanse boeren zagen snel het nut in van machinale landbouw. Het resultaat was dat in 1943 zes boeren een tractor aanschafte. In 1948 en in 1952 telde Nickerie respectievelijk 20 en 128 tractoren. In 1942 werd Clarapolder in gebruik genomen en in 1946 werd de Pettenpolder ontgonnen. De crisis, begin jaren dertig, ging het district niet zonder schade voorbij. Vooral de plantage-arbeiders, telers van cacao en balatableeders werden zwaar getroffen. Door de daling van de vraag en prijzen op de wereldmarkt was de cacao- en balata-export sterk gedaald. Bovendien werd door het bestuur een belastingbeleid gevoerd dat veel boeren in de problemen bracht. De inning vond bij enkele boeren zelfs plaats onder toezicht van gewapende militairen. In de koloniale staten sprak men van een Russisch optreden in Nickerie.

Door daling van suikerprijzen en afzetproblemen moest de suikerplantage Hazard in 1932 haar poorten sluiten. Ook de Schotse suikerplantage Waterloo verkeerde in ernstige financiële problemen. Deze werd gekocht door een Guyanese firma die de exploitatie op beperkte schaal voortzette tot in de jaren zeventig. Midden jaren zeventig werden ook de machines van Waterloo stil gelegd. Het betekende het definitieve einde van de suikercultuur in dit district. Een deel van de plantage is nu in cultuur gebracht voor de rijstteelt en het aan de rivier grenzende deel hoort bij het steeds uitdijende Nieuw Nickerie.

Opkomst van de middenstands- en grote landbouw

In de vijftiger en zestiger jaren vinden belangrijke veranderingen plaats in de rijstsector. De voorwaarden voor expansie in deze sector werden voor een belangrijk deel bepaald door de overheid en de beschikbare financiële middelen in het kader van ontwikkelingshulp. Uit de gelden van het Welvaartfonds Suriname werden de Prins Bernardpolder in 1950 en een jaar later het Project Wageningen opgezet. In 1951 werd ook begonnen met de aanleg van de Groot Henarpolder.

Wageningen was aanvankelijk bedoeld voor vestiging van Nederlandse boeren op bedrijven van 72 hectare. Deze doelstelling werd niet gehaald. Technisch gezien is dit project wel geslaagd. Wageningen was in de jaren zestig het modernste rijstbedrijf ter wereld. De stichting machinale landbouw (SML) heeft door technische verbeteringen en het ontwikkelen van nieuwe rijstrassen een belangrijke bijdrage geleverd aan de modernisering van de landbouw. In 1963 begon SML in samenwerking met de overheid een proef met middenstandslandbouw. Geselecteerde boeren kregen elk een stuk land van 24 hectare bestemd voor rijstbouw. In 1971 waren er 71 middenstandsboeren. De gemechaniseerde landbouw op de twee modelbedrijven, Wageningen en Prins Bernardpolder, vond spoedig navolging bij de Nickeriaanse boeren.

De traditionele rijstverbouw maakte plaats voor een doelmatige, arbeidsbesparende moderne rijstindustrie. Sleutelwoorden waren mechanisering en kunstmest. Onder nauwlettend toezicht van deskundigen van Wageningen en Prins Bernardpolder werd de traditionele landbouw via kunstmest, insecticiden, nieuwe rijst-variëteiten, verbeterde irrigatie- en drainagesystemen, alsmede de mechanisering van landbouwwerktuigen, veranderd in een moderne agrarische industrie. De traditionele manier van land bewerken op de kleine percelen in de oude polders, waarbij het

hele gezin meehielp, komt nog weinig voor. Ook op deze percelen wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van moderne landbouwtechnieken en landbouwmachines. Het tijdperk van "Blank staan de sawa's alom in het land, overal wordt weer de padi geplant. Bukkende, hijgende, zwoegende schaar" hoort tot het verleden.

Het Tienjarenplan: een sprong voorwaarts

In 1955 trad het Tienjarenplan in werking. In Nickerie werd in dit kader begonnen met de aanleg van nieuwe polders zoals de Julianapolder en Nickeriepolder voor de teelt van bacoven. Later kwam er nog een bacovenbedrijf bij: NV Surbaco. Het district kreeg zijn eerste verharde weg waarover de bacoven naar de haven moest worden getransporteerd. In de jaren 70 kwamen er nieuwe polders bij voor de kleine landbouwers, zoals de Europolder-Noord en -Zuid en de Groot Henarpolder, samen ongeveer 3700 hectare. Het resultaat van deze ontwikkeling in de landbouw kan worden afgelezen aan de productiecijfers. In 1945 bedroeg de padi-productie 14.000 ton afkomstig van de kleinlandbouw. In 1977 was de productie van de kleinlandbouw gestegen tot 77.000 ton; in totaal 14 maal zo veel als in 1945. De gevolgen van deze expansie en modernisering in de landbouw bleven dan ook niet uit. De toegenomen productie door mechanisering, verbetering van de het irrigatiesysteem, betere rijst-rassen, alsmede twee rijstogsten per jaar, brachten meer welvaart in dit gebied.

Neergang van de kleine landbouw en haar gevolgen

In Nickerie ontstond een agrarische elite die bestond uit de nieuwe eigenaren van grote ondernemingen en enkele grote opkopers van de padi die vaak ook de eigenaren waren van de rijstpellerijen. De kleine boer kwam in de verdrinking en werd meer en meer in een afhankelijke positie gemanoeuvreed. De grote bedrijven kregen een voorkeursbehandeling bij watertoevoer en gronduitgiftebeleid. Voor de prijs, transport en verwerking werden de kleine boeren afhankelijk van deze tussenpersonen. De afhankelijkheid, bevoordeling van de grootlandbouwers door de beleidsmakers en gebrek aan vertrouwen in de toekomst deed veel boeren besluiten hun heil in andere sectoren of in Paramaribo te zoeken. De kleinlandbouwers met een gemiddelde van enkele hectaren moesten er vaak andere werkzaamheden bij doen om het hoofd boven water te houden. De mechanisering in de landbouw leidde ook tot uitstoot van arbeidsplaatsen. Die werd voor een deel opgevangen door de opkomende bacovencultuur en in de vele rijstpellerijen, transport en handelsbedrijven en de overheid. Toch bleef de trek naar Paramaribo, via de inmiddels aangelegde oost-west-verbinding groot. In de jaren voor de onafhankelijkheid verkozen veel boeren met hun gezinnen de zekerheid van Holland, "Blanda" in de volksmond, boven het steeds onzekerder bestaan als kleinlandbouwer. Het gevolg was dat er een tekort aan werkkrachten ontstond in alle sectoren. Naast deze ontwikkeling wil ik ook wijzen op de sociale gevolgen voor de poldergemeenschap. Doordat de kleine boeren overgingen op machinaal bewerken van de grond was de hulp van het gezin in het arbeidsproces op het veld overbodig geworden. Dit leidde tot een behoorlijke taakverlichting voor de vrouw die voorheen de meeste uren maakte. Maar anderzijds had dit tot gevolg dat men in zo'n poldergemeenschap veel minder op elkaar was aangewezen. De sociale contacten werden minder doordat men minder afhankelijk was van elkaars hulp. In de jaren vijftig kende het polderleven een veel hechtere band die tot uitdrukking kwam bij zaaïen, oogsten of recreatieve bezigheden zoals vissen en jagen. De hoogtijdagen werden gezamenlijk uitbundig gevierd. Lief en leed werd er veel meer met elkaar gedeeld. Het veranderde productieproces nam de slechte omstandigheden weg waaronder de vroegere poldergemeenschap leefde. Dat leidde tot verzakelijking en isolement. De jongeren trokken weg om elders of in Nederland een beter bestaan op te bouwen. De ouderen bleven alleen achter of besloten de kinderen te volgen.

De jaren 60 en 70: periode van relatieve bloei en welvaart

De toegenomen productie in de rijstsector had een uitstraling naar andere sectoren. In de zestiger en zeventiger jaren stond Nickerie bekend als het meest dynamische district. Nieuw Nickerie, tweede stad van Suriname, werd het centrum van het zakenleven. Grote firma's en banken vestigden filialen en de handelaren deden goede zaken. Het wegennet werd verbeterd. Het waterleidingnet, in 1958 aangelegd en het elektriciteitsnet (1926) werden doorgetrokken tot in de polders. Welzijns en onderwijsvoorzieningen werden uitgebreid of verbeterd. Nickerie kreeg in de periode van het Tienjarenplan een nieuw modern ziekenhuis en een aantal moderne onderwijsvoorzieningen. Tot de nieuwe aanwinsten behoorden een moderne apotheek een prachtig cultureel vormingscentrum met expositieruimten, een bibliotheek, sportzaal en een schouwburg voor 900 mensen. Dit gebouw stond in de nieuwe wijk van Nieuw Nickerie die plaats moest bieden aan groeiende bevolking. Vlakbij dit centrum staan enkele nieuwe onderwijsinstellingen: muloscholen, technische school en een afdeling van de pedagogische academie. Door aanleg van het vliegveld bij Zeedijk werd het district makkelijker en sneller bereikbaar. Zeedijk is trouwens de benaming van de dijk die opgeworpen is tegen het verwoestende water van de Atlantische Oceaan. Met de aanleg van de dijk is men begonnen in de oorlogsjaren. In 1958 kreeg het district een eigen radiostation, radio RANI en halverwege de jaren 70 was het district aangesloten op het televisienet. Nieuw Nickerie werd een levendig stadje waar het goed vertoeven was. Veel mensen uit de polders

vestigden zich hier en al spoedig bleek dat er meer ruimte nodig was voor de groeiende bevolking. Een deel van de Van Pettenpolder werd hiervoor aangewezen. De laatste uitbreiding heeft plaats gevonden op het voorstuk van de vroegere plantage Waterloo. Nieuw Nickerie huisvest een groot deel van de Creoolse bevolking. Deze bevolkingsgroep is relatief sterker vertegenwoordigd in de dienstverlenende sectoren in de hoofdplaats. Het aantal Creoolse landbouwers is gering.

'Our neighbours': Guyana

Het district Nickerie heeft sinds het begin van zijn geschiedenis een speciale relatie met het buurland Guyana. Deze is sterk bepaald door de ligging van dit district en het isolement ten opzichte van Paramaribo en de rest van Suriname. Dit isolement duurde tot de jaren 60. Het was voor de Nickeriaan makkelijker naar Guyana te gaan dan naar Paramaribo af te reizen. Hij hoefde met de barkas alleen de Corantijn over te steken. Een reis naar de hoofdplaats, in Nickerie aangeduid als Sarnaam, moest over zee en duurde in de jaren vijftig nog twaalf uren. Eigenlijk is er nog steeds geen goede verbinding met Paramaribo. De meer dan dertigjarige geschiedenis van de oost-westverbinding is er een van geldverspilling en slecht beleid. Vanwege dit zo lang durend isolement is het dan ook niet verwonderlijk dat het district sterk georiënteerd was op Guyana.

Een tweede reden is gelegen in de geschiedenis van dit district. Zoals eerder vermeld hebben de Engelsen vanaf de dagen van Frederici een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van Nickerie. De namen van veel plaatsen herinneren nog aan die Engelse tijd; Paradise Longmay, Hamptoncourt, Sawmillkreek, Hazard, Waterloo. In de tijd van de balata-industrie werkten veel Guyanezen in dit district. Op plantage Waterloo werkten tot de jaren zeventig veel seizoenarbeiders. Het gastarbeidersverkeer is gebleven tot op de dag van vandaag. In de jaren zestig werkten ook Nickerianen in Guyana waar hogere lonen werden betaald.

Bovendien was er een levendige handel tussen de twee landen. Veel Nickerianen combineerden een korte vakantie met inkopen doen in het buurland. De Guyanese gastvrijheid en rumsoorten werden zeer gewaardeerd. De handel vindt sinds de jaren zeventig in omgekeerde richting plaats. De laatste jaren zou er sprake zijn van een levendige smokkel. Naast de economische relatie bestaan er ook sociale relaties tussen veel Nickerianen en Guyanezen. Er is etnische en culturele verwantschap met de bewoners in Berbice. Zowel in Nickerie als in Berbice vormen de Hindostanen de meerderheid. Veel Nickerianen hebben verwanten in Guyana en dit maakt dat er regelmatig familieleden elkaar over en weer bezoeken. Vanaf de jaren 60 is de relatie geleidelijk veranderd. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de politieke gebeurtenissen in beide landen. De economische noodzaak brachten vele ertoe hun heil te zoeken in het buitenland. Nickerie kreeg te maken met een stroom Guyanezen. Zij werden met gemengde gevoelens ontvangen. De grote ondernemingen zagen de Guyanezen als een welkome reservoir van goedkope en vaak goede werknemers. Sommige groepen beschouwden de Guyanezen als concurrenten en de angst voor criminelen onder deze groep nam toe. De agressieve houding van de Guyanese regering in het grensgebied in de jaren 1967-1970 droeg ook bij tot een minder vriendelijke bejegening van de Guyanees. In de jaren zeventig trokken veel Nickerianen naar Nederland of richting Paramaribo. Deze emigratie uit Nickerie werd gevolgd door een sterke immigratie van Guyanezen. Honderden Guyanezen staken de Corantijn legaal en illegaal over op zoek naar betere levensomstandigheden. Singelenberg wijst op de cijfers van juli 1980. Toen waren 2221 Guyanezen in Nickerie waarvan 1710 geregistreerd als gevestigd en 511 als tijdelijke aanwezig. Deze Guyanezen waren voornamelijk werkzaam in de rijstsector, bacovencultuur, zaagmolens en in de visserij. Verder zijn er van oudsher nog een aantal Guyanese prostituees die sinds de jaren zeventig concurrentie ondervinden van dames uit Columbia, Puerto Rico en Brazilië. Deze dames zijn werkzaam in de vele "bars" die Nieuw Nickerie rijk is. Het tekort op de arbeidsmarkt is niet alleen te wijten aan het wegtrekken van Nickerianen. De expansie in de rijstsectoren in de bacovencultuur had behoefte aan veel ongeschoolde arbeiders. Vaak is deze arbeid zwaar en zijn de arbeidsomstandigheden slecht of onplezierig. De Nickerianen zijn moeilijk te vinden voor dit soort werk. De Guyanezen zouden goedkoper zijn en minder veeleisend. Een aantal bedrijven gaf aan dat ze eerder met Guyanezen werken dan met Surinamers. De laatste jaren trekken veel Guyanezen door naar Paramaribo waar zij vooral in de bouw en aanverwante sectoren werkzaam zijn. Deze gastarbeiders verkeren vaak in een kwetsbare positie vanwege hun lage juridische status als gastarbeider en hun zwakke positie als werknemer.

Toekomst

Ik besluit dit artikel met een blik in de toekomst. Het district Nickerie heeft zoals ik al in mijn eerste artikel opmerkte niet die belangstelling gehad van de historici die het naar mijn mening verdient. Nickerie en Nickerianen zijn in het verleden door veel bestuurders en landbouwdeskundigen vaak als voorbeeld gesteld voor de rest van Suriname. Een district waarin de 38.000 inwoners bestaande uit Hindostanen, Javanen, Creolen en Indianen het goed met elkaar kunnen vinden. Men voelt zich in de eerste plaats Nickeriaan, een naam waarop men trots is. Trots omdat de Nickeriaan zichzelf ziet als een succesvol, vooruitstrevend soort. Een Nickeriaans chauvinisme is hem niet vreemd. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het succes in de agrarische sector, van isolationisme, de natuurlijke rijkdom van dit gebied en de verhouding met de rest van de bevolking van Suriname.

De ligging van dit district en de natuurlijke rijkdommen bieden goede mogelijkheden op het gebied van landbouw, visserij, toerisme, bosbouw en mijnbouw en industrie. Ontwikkeling van deze mogelijkheden zal de allesoverheersende plaats van de rijstcultuur doorbreken en de Nickeriaanse economie minder kwetsbaar maken. Bij deze ontwikkelingen zal vooral veel aandacht uit moeten gaan naar de jonge bevolking van dit district. De jongeren moeten al vroeg door een combinatie van theoretische en praktische vaardigheden in staat worden gesteld om projecten op te starten die hen nieuwe bestaansmogelijkheden bieden. Zij moeten weer vertrouwen krijgen en een toekomst zien voor zichzelf en hun kinderen. Lukt dit niet dan zal dit district de talenten onder deze jonge generatie niet vast kunnen houden.

Het district heeft ook goed leiderschap nodig: op het terrein van politiek, ondernemerschap, onderwijs, landbouw en visserij, toerisme, industrie. Mensen nodig met visie en daadkracht. Politici die hun eigen belang niet voorop stellen, en die de kwaliteit hebben om mensen te inspireren en voor dit district investeerders en middelen weten te aan te trekken. Nickerie heeft de middelen nodig voor aanpassing van het onderwijs en verbetering van de infrastructuur en herstructurering van de kleinlandbouw. De potenties van dit district moeten niet los gezien worden van de ontwikkelingen in de regio. Contacten met andere landen en uitwisseling van kennis en ervaring kunnen bronnen zijn voor inspiratie en creatieve oplossingen die dit district harder dan ooit nodig heeft. De huidige klimaat van afhankelijkheid en lethargie moet worden doorbroken ten gunste van een stimulerend, vernieuwend en ondernemend klimaat. Dit is een eerste verantwoordelijkheid van de eigen leiders in Suriname en de overheid kan hierin een belangrijke rol spelen.

Ook een positieve en constructieve houding ten opzichte van migranten in Nederland kan dit district ten goede komen. De potentie onder migranten in Nederland afkomstig uit dit district is zeer groot en de bereidheid om mee te helpen is er ook. Zij kunnen een brugfunctie vervullen in de accumulatie van middelen en kennis in Nederland en elders in de wereld ten behoeve van Nickerie. Daarom juich ik de oprichting van de stichting "Vrienden van Nickerie" ten zeerste toe.